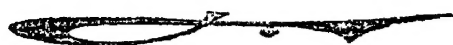

శుద్ధ పత్రము

కు ర ం గి

పేజీ పంక్తి	పుస్తకములోనిది	మాధ్య
అంకితము	సంతతసమక్షభూత	సంతతకృతార్థభూత
13 పంక్తి	భోగుండు	భాగ్యుండు
7—13	అటమర	అరమర
8—24	స్వభావనిర్దయక	స్వభావనంతయక
10—6	శుంభన్నవగోఘృతం బువ విరాజిలు	శుంభన్నవగోఘృతం బువ విభాసిలు
14—16	నాజన్మ	నాపాత
18—3	పల్కకవోయె నిర్దయక	పల్కకవోయె నేమియక
21—1	వాక్యసమితిసంజన్య	వాక్యసమితిసంజాత
21—15	ప్రాణాపాయ ...	ప్రాణాపాయమంచుక జనవ్యాహరంబులు
23—6	మూలదుంప	మూలకందమనియు
23—19	ఉత్కంఠియై	ఉత్కంఠతోక
24—14	కన్నీడు నోడుచుండ	కన్నీటి నోడుచుండ
24—21	మూర్ఛానిబధ్యమానుడ	మూర్ఛానిపీడ్యమానుడ
26—22	దుర్నివార్య	దుర్నివార
27—7	నాజీవితప్రమోద	నాజీవనప్రమోద

కు రం గి

గ్రంథకర్త

పంగనామముల రామచంద్రరావు

టీచర్, పాకా హైస్కూల్,

గుంటూరు.

గుంటూరు చంద్రికా మద్యాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

రక్తాక్షి సం॥ చైత్రమాసము.

ఏప్రిల్ 1934.

నే నేచిన్నపుస్తకమును 1920 సంవత్సరములో వేసంగి నెలపులలో
 వాసితిని. దీని నిపుటిపక్షకు నచ్చితింపకుండుటకు ధనాభావమే
 కారణము. ఈదారిద్యోపిశాచమే యనంతరప్రయత్నంబులకు నడ్డంకి
 యగుచున్నది. పద్మరచనంబునకై కడుగ నిరుత్సాహంబు వైబడి
 కాగితంబుపై గల మాడనిస్థితి నేడు ప్రాప్తించినది. కవి గ్రంథరచ
 నంబుఁ గాంపఁగానే బాగోగులఁ బడికించి లోకమే దాని నాదరించు
 ననియు ననంతరప్రయత్నంబుల సాగించుచునే యుండవలయుననియు—
 యీమొదలగునీతివాక్యంబులు— మొదటవాసినపుస్తకంబులు బయలు
 పడనిచో, బయలుపడినవై మనసువోవని నావంటి సామాన్యజనుని
 చిత్తంబున కంతగా నచ్చలేదు. ధనార్జనశక్తిలేని వానికి వివాహమును
 దక్షిణోదయ్య యాచూసానుర్థ్యము లేనికవికి గ్రంథరచనంబును
 గూడనివను లని నాదృఢాభిప్రాయము.

ఒక్కమాటు నేను సందర్శించి నాపుస్తకంబుఁ గూర్చియించుక
 చెప్పుగానే వల్లెయని ముద్రింపించిన శ్రీ శ్రీ చిరుమామిళ్ళ లక్ష్మీ
 నారాయణప్రసాద్, బి. ఎ., గారికి నాకృతజ్ఞతాపూర్వకపందనంబుల
 నర్పించుచున్నాను.

గుంటూరు.

23-4-24.

}

ఇట్లు విధేయుఁడు,
 పంగనామముల రామచంద్రరావు.
 గ్రంథకర్త.

ముఖవచనము.

“కురంగి” యను విద్యావిశాగదయగు నైక కమ్మబాలికకు రామమోహనుఁ డను సఖునిపై వలపుచేగలిగిన మన్మథావస్థ లిందు వర్ణింపఁబడినవి. ఇది నవనాటికి ననుసరించి వ్రాయఁబడిన యొక ‘నవల’. ఎక్కడనో యొక్కచోఁ దక్కగ్రంథమంతయుఁబడ్యరూపముగా నున్నది. ఇందలికరుణారసము సమంచితముగా నుండుటయే కాక శృంగారరసమును వెగటుగా నుండక పాత్రాదురభావముగనుండి వన్నెమీఱి యున్నది. పద్యములు రమారమి నూటముప్పది కలవు. కవితాధోరణిం జూడ గ్రంథమంతయు ముద్దులు గుల్కుచున్నది. అక్కడక్కడఁగొన్ని నూత్నకల్పన లిందుఁ జేక్కఁగాఁ బొందుపఱుపఁబడియున్నవి. మన్మథావస్థలలోఁ జరమావస్థయైన మరణముతో ‘కురంగి’ ముగిసినది. పొత్తము మొదటినుండి తుదవఱకును ద్రాక్షపాకమున నెప్పుచున్నది. ఆంధ్రభాషలోఁ బ్రకృతకాలమున నవల లెన్నో వచనరూపమున బయలు వెడలుచున్నవి. కాని దీనివలె బడ్యమున నడిగిగానున్నవి. ఇంతయేల? ఈనవల యాంధ్రసారస్వతమునఁ గొత్తతోవఁ బ్రోక్కి పద్యాత్మకము లయిన నవలల కాదర్శముగా నున్నదని చెప్పనొప్పును.

ఇట్లు విన్నవించు,

గుంటూరు. }

1-4-24 }

మల్లాది వెంకటసోమయాజులు,

గుంటూరు లాక్సోమూలు

నందలి యుపాధ్యాయుడు.

అంకితము.

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరాయనమః.—

సీ॥ నాకుఁ జేసెనరీతి సందర్భపఱచి
యేదో లిఖించి భవదీయపాదపద్మ
యుగసమర్పణమును జేయుచుంటి వేంక
టేశ ! శ్రీనిధి ! కైకొను మీ “కురంగి”॥

మ॥ స్తుతిపాత్రస్థిరసత్ప్రబంధరచనాస్తోత్రకేకపాండిత్య మూ
ర్జితమై యుండమి నాకుఁ దోచినటు లీరీతిఁ వినిర్మించి దు
ర్గతిసంవత్సరచైత్రశుక్లనవమిం గ్రంథంబు సేపేర “సం
కితముం” గూర్చితఁ జూచుచుండఁగఁ గృపాక్షిఁ వేంకటేశప్రభూ॥

ఇట్లు విధేయుఁడు.

పంగనామముల రామచంద్రరావు.

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరచరణాభ్యాసనమః.

శా॥ శ్రీకళ్యాణగుణుండు, సంతతసమక్షీభూతభోగుండు, ను
శ్లోకుం డదృశకీర్తివంతుండు సమాలోకుండు నారాయణుం
డేకబృంబు భవత్పదార్పితము స్వామీ! వెల్గులోఁబెట్టె, నీ
వాకమౌన్వయుఁ జేల్లచూపు లిడి దీర్ఘాయుర్వహుం జేయుమా॥

మ॥ అరయఁ జ్ఞానకళాధనత్రయము “పూజ్యం” బైననాబోఁటిపా
మరు నుల్లోకవిరాజమానగుణసంపచ్చలి వయ్యుక్ నగాం
తరమం దేవనో మాఱుమూలవసతిం గన్నట్టి నిన్ను గరం
బెఱుకంజేసె నతంజ యెల్లరకుఁ; దద్వృద్ధిన్ సమీక్షింపుమా॥

మ॥ చిరుమామిశృకులాభిచంద్రముండు ‘లక్ష్మీ’ పూర్వనారాయణుం
డురుభాగుండు లసద్గుణుండు భవదీయోత్కృష్టవీఠోపరం
పరచేతం గవితాభిమానమతి దుర్వారాతిహరిద్యౌ
ర్భరులైయుండెడి సత్కీర్తిమృగకు సౌరక్ష్యజ్ఞమై క్కాలుతఁ॥

శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వరాయనామః.

కు రం గి

—❀❀❀❀❀❀—

మ॥ “ అతిదూరంబు నలుతయేగనకి భగ్నా శావిమూఢాత్మ వ
చ్చితి విశ్రాంతిరసంబుఁ గోలెగ నదే శేఘ్రంబునం జుడదీ
ధితిఁ గోల్పోయెను భాస్కరుం డీతను సందేహింపకే నొక్కనై
కతభాగంబున బోధింపుత్తుఁ బ్రకృతి గంటక సమీక్షించుచుక

మ॥ నదితీరంబున నిట్టులక నడచుచున్నక గాలునెవ్వంగఁబూ
నదు చిత్తంబు పరావధానమును జెందక మాటికిమాటికి
సుదతీదివ్యముఖారవిందమననతో భంబునందుండి నె
మ్మది రాజాలకయుండఁ దద్విషయసంబాధాతిలేకంబునక॥

గీ॥ కాలునడ లిందుఁ గొన్ని ముత్యాలసరులఁ
బోలు సొబగున లావణ్యమును నిగుడ్చు
నిద్దపుం దెల్పుటిసుక పై నద్దఁబడియె
రకరకంబులవారల రాకకలిమి॥

సీ॥ కొటుంబవిషయాదికంబులు పెరచేప
నిల్లాండ్రోతో గలహించువారు
సంసారరక్షణసామర్థ్యమున కోడి
వెఱపులేమి మనస్సువిఱుగువారు
సంసార సాగరసంతరణోపాయ
మరసెడి పరమవేదాంతమతులు
సరసభావనిరూఢ శైలిచే రసెకుల
చెవికి బుడువొనర్చు కవిజనంబు

గీ॥ కునుమశకునిముల్కులం దగుల్కొనినవారు

చిత్తశాంతికి బుద్ధికి జివుడుగూర్చు

దినము మునిమాపు తగ నడతెంత రిచట

నినుకతిన్మలను వసంతముతువునందు!

గీ॥ “కలిమియున్న పై యొడతో కాంచవత్తు”

ర నెడియార్యైక్తి యిందు నిరర్థకంబు

నీటిసతపదయుద్ధతి నెడియుండు

నిట్టిపల్లకు రాజోము కృష్ణవేణి ! ॥

మ॥ ఋతురాజంబగు సేవసంతమున బీరెండొ గడుంబుచ్చి స

న్మతి సాయంతనవేళ నేత్రయుగసంభావ్యప్రభావ్యాప్తనై

కతవిత్తవితర్కికావిమలభాగంబుల్ బ్రవేశింపమా

యతిధిశ్రేణిని సత్కరింతువుగదమ్మా! కృష్ణవేణి నదీ ! ” ॥

వ॥ అనుచు గతిపయపడంబులు నడచి యెట్టకేలకుఁ నొక

పులితోపరిభాగంబున నధివసించి వెండియు.

మ॥ “అతికరుణారసార్ద్రహృదయంబుగతి” నడియెటిపట్టు సు

భృతపరిశుద్ధదివ్యజలబింబితమై తనరారెందత్ప్రచో

దితబహుశీతలానిలగతి” సికతాణువు చల్లనై సమం

చితముగఁ గృష్ణవేణిరొ ! విశేషసుఖంబాడఁగూర్చినాకిటన్ ॥

ఉ॥ ఎన్నడుపుట్టియుంటివో గ్రహింపఁగలేము పురాతనాంధ్రదే

శోన్నతి నీకుగోచర మహా ! పలనాటిమహాబలుండు బ్ర

హ్మన్న నినుదరించుసమయంబున సక్రిముఁద్రుంచివైచె నా

యన్ననుజూచు భాగ్యమది యబ్బెను నీకు నద్వైతసంకఠన్ ॥

ఉ॥ అంతటిమండలాధిపతియై సరిలేని లసత్కవిత్వవి

శ్రాంతిల నష్టదిక్కుల సాకిన మౌపతిఁ గృష్ణరాయల్

సంతతరాజ్యవి స్తరణశాలిని గంటివి దాటువేళ నీ
కొంతటిభాగ్యమబ్బె జనని! కడుధన్యపు కృష్ణ వేణికా!

గీ॥ ఎలమి సుహృద్ధాంద్రకపిశ్వరులను
బ్రీధికనత్కళాజ్ఞానపారంగతులను
నడియెసంగని యాంధ్రరాజ్యపరుల
నెందఱను గంటివ్రా దాటుకృష్ణవేణి ! ”

వ॥ అని కృష్ణానది గూర్చి కొంతిసడి తనలో దాన్యుడించు
కొనుచుండు నవసరంబున.

మ॥ అలి నాడాడ జలంబులోమునెగి లీలాస్నానముల్ జేయు ను
త్పల సేత్రోల్ నునుమేననించిన సుగంధద్రవ్యముం గొంచునా
తెలిసిటు జలమాడి యంతటఁ బవిత్రీభూతులై పుష్కరాం
జలియై పయ్యెరకుట్టడిచ్చె సముదంచన్నిర్భరాతిభ్యముక॥

వ॥ అంత మనంబునఁ బాలివోని యానందంబున హాయికగ్గంబయి
ఉ॥ “చల్లనికమ్మ తెమ్మెరప్రసారము గల్లుచునుండ సర్వజీ
వోల్లసనంబు సాగును వయోభరితుల్ సుకుమారసుందరీ
నల్లభులుక పీఠీవిటు లనార్యముడంబున నిట్టివేళ ను
త్ఫల్లమనన్ము-లై తిరుగఁబోడును వత్సలపల్కులొల్కుఁగి
క॥ చిత్తం బిగురొత్తఁజతు
స్వాత్తులుఁ దా మొంటిచనక జంటలుగాఁ గొగ్గి
గొగ్గిత్రతమిని విహరించు ను
దాత్తత నెల్లరకిదియె యదను సుఖపడఁగక ”

సీ॥ పికిలిపిట్టలజేంట పింపిసలాడుచు
మూచూచుకొనుచు నింపులువెల్గార్చు
నల్లదే! విచువీధి నాలాపధోరణిఁ
బికిదంపతులు పర్వవెట్టుచుండ

ఘనరాగవివశమై కారండవయుగంబు

చికిలిచూ పొండాకుఁ జలకరింపఁ

జకచకలాడుచు శారీకామిథునంబు

సరససంభాషణాసక్తి నుండ

గువ్వకవయోడు ప్రేమమునఁగూడియుండఁ

జూచి నిట్టూర్పు విడచి యశువుల నింతు

నెంత తలఁచెను దుర్విధి యేమిసేతు

వలపు వచ్చునఁగలిసె దుర్భరముగాగ”

మ॥ అని కైవాళి నితాంతరాగయుతవాక్యబద్ధదృష్టాంతశు

ద్ధినిమీలన్నిజనేత్రపద్మఁడగుచుం తెల్పి నగంబేదె నం

తన నిశ్వాసపరంపరల్ దఱచులై దాగ్నిష్ఠమాత్రంబులై

తనరెక్కమానస మెంతో చంచలము—కాదా—తాంటిఁ గోల్పోవునే?

వ॥ హృదయగతవిషయంబున నెడలింత మఱచి సకలనక్షత్ర సముదయంబునకను విచలచ్చుందికారసంబుచే ధవళీకృతంబగు సంజర తలంబున స్వభావజన్యసుఖామరీచులచే విరాజిల్లు రాకానిశాకరుని పగడిఁ గించిద్వంద్వవయఃపరిపాకుండగు సవిత్రుని కిరణంబు లాడాడ సికతాణువ్రలలోఁ బజ్జ్వలింపఁ బయస్వచ్ఛసైకతోపరిభాగంబున చాలేబ్రాహ్మయంపువన్నెకాఁడు తలవాల్చియుండఁ

గీ॥ పెడగ నీమంతమురు దిద్ద మడఁగియున్న

చిమ్మచీకట్ల నీలాలకమ్ము లెల్ల

గాడ్పుపసికూన పైఁబడ గంతువైచె

దమ్మిమొగమున భృంగసంతతులకరణి॥

గీ॥ పక్వతిపోషితయగుచుఁ జూపఱనెలర్చు

వనలతికఁ బోలె సహజవర్ధనముఁ గాంచి

కొనలమెలివడు నూనూగు నునుపుమీస

మామొగుంబున కెంతెంతో యందమొసఁగె||

మ|| ఘనతాటంకవిఘట్టితారుణమణికాంతిక శ్రీవోయుగ్మమొ
య్యన మించక, మణికట్టునందు ఘటి కాయంత్రీంబు కొంచెంబుగక
ధ్వనిసేయక వలచేతిలో గమనదండం బొప్పుగా నట్టి మో
హనరూపుం డొకగొప్పయింటియవకుం డంచక వచించుం జగక||

గీ|| వెల్లచాకింటిమడత లబ్బెసముచేతఁ

దొడిగియునికిఁ జూపఱకును దోచులెస్స

కాని నెవ్వగ శిరిగొనె మానసమున

నడఁగు మున్నీటిలో బడబాగ్నివోలె||

క|| కదలక మెదలక దుఃఖా

స్వదూడయి యా యవకుఁ డిట్లుపన్నుండియుఁ దా

గొదకొని కనువిప్పెను విని

“యచిరా! యిందుంటివ్రోయి” య నెమమృదూక్తిక||

గీ|| లేచి “రా ర”మృటంచు నాండ్లయభావ

సమవయస్కులకు సఖుల కమరునట్టి

శారవోచితరీతి రాగమునమొసఁగె

నుమ్మలిక నాచి యతఁడుప్రత్యుత్తరంబు||

గీ|| “ఎంతసేపయ్యెవచ్చి యియ్యెడకు నీవు

మీగృహంబునకరిగి, లేమి నటనుండి

తిరిగియాడాడఁ, గొనకు నేతెంచితి నిటు

రామమోహన! నినుజూడఁబోత చెలిమి”||

క|| అని తిన్నె నధివసించుచు

గొనబగుచేఁగఱ్ఱ పక్కకుంజేరిచి “మో

హాన! నేడే వింటిని నీ

కనలేని మనోవికార మేర్పడె" ననుచున్ ||

గీ॥ పూర్వసఖుడైన శ్రీరామమూర్తి పలుక

“నెవుడు వచ్చితి వీవు చెన్నపురినుండి?

యెటుల వాసితి పట్టపరీక్షలోన?”

ననుడుఁ దగురీతి నుత్తరం బాడియతఁడు॥

గీ॥ “ఈవిషయమెల్లఁ జెవిఁ బడె నింట నేడె

ఆమెప్రాయం బదెంత? విద్యావతియొకా?

నీదుచరితంబు నింత విన్నంపు మఱల”

ననుడు రాలుపడు నెలుగు నాచి యాచి ।

మ॥ పయిపైబోర్లు నవార్యదుర్భరమనఃప్రత్యక్షదుఃఖోర్మికా
చయముం గన్గెనలందునిల్పుచు, “వయస్వా! బాలికాబాల్యవి
ద్యయు నుద్దిష్టవివాహసంఘటనచర్యల్ గూర్చివిన్నింతనం
తయు నీకంటెనుమిత్రుఁ డెవ్వఁ డిలపై నాకున్ విచారించుగన్॥

ఉ॥ తల్లి గతించె నాకు, నటఁ దుడ్రియు స్వర్గముదాటుపట్టు సం
ధిల్లగ నీచితప్రియుని నెయ్యముతీపున రాజశేఖరున్
మెల్లనఁ జేర్చి “మోహనుడు మీసుతుడే” యని వానిచేత్తియో
నుల్లముకూర్చి బెట్టి నను నుద్విచి బాయుట వింటివేకదా॥”

వ॥ అనవుడు “బూర్వమొక్కప్పుడు నీవే నాకేవిషయంబు
దెలుపుడు సేసితివి. నేనీయూరనుండు టనదై విద్యాభివృద్ధికారణంబుగా
జెన్ననగరావాసంబుఁ గల్గియుండుటయు నదిగాక మనగృహంబు లొం
డొంటికి దూరంబుగా నెలకొనియుండుటయుఁ బరస్పరసంభాషణంబుల
నెన్నండును గృహవిషయంబులు రాకుండుటయు మొదలుగాఁగల
శీతువులచే ననంతరోదంతంబు నొకెఱుకలే” దని రామమూర్తి

వక్రశివ రామమోహను డ్వికరణమాచకశిరఃకంఠను నానర్చి
విచుమని,

క॥ “నాండాదిగ నుంటిని నా
కేసుగడ్డ యతంఢేగాగ నెంచి; యతనిపూఁ
బోడియు గుణనిధి; పాపము
తోడుపడెన్ నాకు నెల్లతొందరల నఖా!

క॥ మగలూరక తెచ్చుట కద
మగువలవే మాట మంచి మర్యాదలు
పెక్కుగతులఁ గీర్త్యవకీర్తులు
చిగిరించును వారిప్రకృతి జేసియె వృద్ధిక్॥

క॥ తనతోబుట్టువుగఁ జూ
చెరు బెంచెరు బెద్దవానిజేసెను హృదయం
బున నతిమర యావంతయుఁ
గనుపడ దాలేమకెప్పుడుఁ గావించు నతుల్॥

ఉ॥ ఐదవయేట నన్ను బడి కంపి క్రమాభ్యసనాతిమాత్రసం
పాదితరాజకీయకళఁ బుడితుగా నొనరించి రెండు నా
జోడికి వారెమూల మితరుల్ సరికారు తదీయశీలరా
గాదులఁ బోల్చిమాడ నరయన్ మొగమోటపుమాటగాదునూ॥

వ॥ మఱియును వారలకుఁ బాపము పుత్రసంతానంబులేదుగాని
నేనింట నడుగువెట్టిన నాలుగుసంవత్సరంబుల కొక్కపుత్రిక మాత్ర
ముదయించె.

శా॥ ఆకన్యామణిఁ బుత్రిపుత్రికలుగా నాత్మం దలంపూనియ
స్తాకపీతి దలిర్ప నాచిఱుతముద్దంబిడ్డ నల్లారు ము

దైకాన్సింపంగ నెండ్లకన్యెఱుంగనీ కత్తనల సంతోషభం

గీకల్లోలినిజేల్చి కియ్యరును నక్షీణప్రకారంబులన్॥

ఉ॥ పుట్టిన వెన్నె గొన్నిదినముల్ మధురోదితభాషణంబులం
వొట్టినకమ్మదేనె రుచి దోచుంగ డగ్గటి చేంక నెత్తుచున్
బెట్టితిఁ జెక్కులంచఁ దనినెం గను ముద్దుల నాకురంగపై
నుట్టివడెం దదాదిగ మహాజ్వలరాగరసావలోకముల్॥

నీ॥ ఎత్తుకొనునీడు కడచనఁ జిత్తవృత్తిఁ

జూచి “విద్యావిహీనః పశు”వని యెఱిగి

బాలికాపాశశాలికాభవనమునకు

రాజశేఖరుఁ డుపెఁ గురంగనేత్ర॥

నీ॥ పొగ్గి శాభాస్కర బాలాతపరసంబు

నెమ్మొముకాంతికి నిగ్గుఁ గూర్చు

కీతలానిలపోతసేవానిరూఢత

బడికేగునలతడందడి నడల్పు

లలితకన్తూకాలాలాటికంబున

ఫాలంబు వింటచెల్వమునఁ దనర

సారంగశాబసంచారంబువడుపునఁ

బిల్లలతో గంతులుల్లసిలంగ

రవలముక్కుపుడక రత్నాలహారముల్

దుఱంగలింపఁ బలకఁ దోడఁగొనుచు

బడికిఁజేను కురంగి బాల్యంబును స్మరింపఁ

గ్రమ్ముదుఃఖపూర్తి రామమూర్తి॥

ప॥ ఇట్లుండ నెక్కనాడు రాజశేఖరుండు నన్ను జేరంబిలిచి.

ఉ॥ బాలిక కాంగ్లమంతగ నవశ్యముగాను; స్వభాష నిర్దయన్

మూలకుఁబాయఁద్రోచి మునుముందుగ. వాంగ్లము మాటయేలకీయూ

కాలమునందు నాంధ్రోకవికల్పితసుస్థితకావ్యమార్తవ
శ్రీలలితామృతదాననిషేవణమే తగుః బోధ్విచూడఁగో.

క॥ మనుజునకు మాతృదేవ్య
ర్చనమే పరమవిధియందు శాస్త్రజ్ఞులు; తాం
తిని గౌరవంబు శీలము
ననుకూలంపంగఁజేయు ననవరతంబు.

ఉ॥ స్వర్గముకంటె దల్లి బహుభంగుల మిన్నయటందు రాండ్లసం
సర్గముకన్న నీతెలుఁగె మాన్యతరంబని యాంగ్లవాంఛ ను
త్సర్గముసేయుచు గఱపెదక నుతికెక్కిన తల్లిబాస, నీ
మార్గమదేమి తెల్పుమన “మామ! ప్రియం”బని సమ్మతించితి.

క॥ బుద్ధిబలం బిగురొత్తగ
బద్ధకమను మాటలేక బాలామఃశి తా
శ్రద్ధాభక్తుల నూతన
పద్ధతులం జేచువుఁ గఱచె బ్రస్తుతిసేయ.

సీ॥ కొలఁదిగొప్పగను భూగోళశాస్త్రంబు
హైందవవీరరాజకథావిశేష
మఖిలమశస్సాద్రలగు చాపదీజాన
కీషతివంతల దీక్షాపవృత్తి
సంసారనిర్వహసామర్థ్యసముచిత
గణితశాస్త్రాదిభాగములు గొన్న
“భక్తచింతామణి” ప్రముఖభక్తిగ్రంథ
పద్యపాతాశేషపరిచయంబు
శ్రీమహాభారతాది ప్రసిద్ధకృతుల
యందు మూర్తిభవించిన యాంధ్రభాష

సరసభావరసాచిత్త్యభరము లింత

దృఢవినిర్మలబుద్ధి నేర్చెను గురంగి॥

ఉ॥ చిన్నటనాటచుండియును జెల్లి యనూనము మాకుఁ జూడకే
నన్ను నిమేష మోర్చి దిశ నాకును నల్లెతెలంపు మొందొరుం
గన్న ముఖంబులో ప్పును వికాసములం బ్రణయంపువెల్లి; శు
భ్రీన్నవగోఘృతఃకున విరాజిలు హోమపుటగ్నులట్టులక॥

చ॥ చిటుతతనంబునం జెలిమిచే నొకకంచేమునక భుజించి య
ప్పురుసున నెక్కచేకుపువై శయనించితి మైకమత్య మే
త్తెజః దనరాకె నన్నిట నటించితి మొక్కటిగాంగ దేహముల్
బరగెను రెండుగా శివభవానులై ధన్య లభిన్న దేహతక॥

క॥ మా యనురాగము వైవస

మాయోగము, లేనకుఁ దానె మంజులతా ప్తిక

మాయంజు బుట్టి కడఁబెం

పై యోపారె వివిధసమయములబలమునక॥

గీ॥ గాఢరాగమునకుఁ గలరూపు నెప్పెడఁ

గాగఁబరహితంబు సారదోహ

దంబు నిశ్చలంబు తలఁప నపారంబు

నిరుపమకృమంబు నిర్మలంబు॥

గీ॥ మోక చ్చెట్టిన వగిదిఁ బ్రేముడి కరంబు

నాటుకొనియెను మా నెమ్మనంబులందు

నూడఁబెటుకంగ నెవ్వరు నోపలేని

దశకువచ్చెను గాని యంతయు వృధగద॥

శా॥ పోలక భేదము గానుపింక దొడఁగుంబూర్వోత్తరప్రేమలక

జైకొ జన్నతనంపుఁబ్రేమ విడిపోవచ్చుక వియోగంబుచే

జాలక; చిమ్మటిప్రేమ ముజ్జ్వలరహస్యంబై వియోగంబుచే
శ్రీలంబోవనిదై పటిష్ఠమగు యుద్వేలంబునై చొప్పుడుకా!

క॥ బాలామణి తద్విద్యా

లోలత నివ్వటిలి వయసులో బడెడు నెడక

మేలెంచుపంచ బాణు

గోలముగొనె నాకురంగి యుల్లములోనకా!

గీ॥ అలివినీలాలకములు, దేహంపుసౌష్ఠ్య

వంబు, హొండోయ జిల్లు బావడల బీతి

మందగమనంబు జిలునవ్వు మంజుష్యస్త్రి

గాంచి పువ్వుజోను తొడ వింటు గలికిములికి॥

మ॥ అదె ప్రాంభము రాగభేదమున కాహా! మన్మథుడామె

న్మది మాటూని తదీయ రాగరసకుంభద్వింతితాకారుడై

యదియేమో తెలియంగరాదిక వయస్యా! నన్ను మోహంబుచే

బదనాచూపుల గుమ్మరింప బురికొల్పంజొచ్చె నొక్కుమ్మడికా॥

ఉ॥ ఎంతటివాడు మన్మథుడహీనపరాక్రమపర్జయుండునా

యంతటివాడు వాని కెదురాడుటయా? మఱుమోము గొన్న నా

పంతము నెగ్గునా? కుశికుపట్టి తపంబును వీటబుచ్చి వి

భ్రాంతిని మునెనా వినమె రంభకునై మును వీనిపోటులకా॥

గీ॥ కలుగునవకాశజులను సంకల్పసిద్ధుఁ

డెడలనీయక పొంచుండి యేయుచుండె

లేవయసుకీడలందోచు లేటికవను

గావు గొంచు నెక్కిడు వేటకాని పగిది॥

క॥ పలుకాడుటయే మానితి

మఱుకమెయింగాదు భీతినా కా దేమో

శేఖరుని చొక్క-మొగి విలసిల్లు పెండ్లి
పనుల సవరించె నమ్మి పర్యంబుగాఁగ॥

క॥ వైవాహికదినములు తో

ద్దోపచ్చెను నంచు నెమ్మదులు బెగ్గిలి చి
తానైకల్యముపైఁబడె
వేవిధులఁ బరస్పరానభిజ్ఞతమాకు॥

మ॥ మమకారంబునఁ బెంది పెద్దయొనరింపక నేర్చి యాలంబసం
గమముం బూన్పుఁగఁ బ్రేమవల్లరి కిసే! నాశంబు గల్గుకొనమూ
లము నేడెల్లి యటంచు నొంకొరుల ముల్లాసంబులం దక్కి-యు
ల్లములం దెంతగఁ దల్లడిల్లితిమొ పల్కు-జౌల నిప్పట్టునక॥

శా॥ చింతాశంకువు మాదుచిత్తముల నిక్షేపించె నీపెండ్లి నై
రంతర్యం బది యుద్ధతిం గదలఁబాఱక బట్టి పల్కాచ్చెఁబో
యంతస్తాపము; పాణిసంగ్రహణసమ్యగ్భేదఁ గావించియా
కంతుం దెంతటిపాతకుం డిపుడు విఘ్నంబుం బ్రయోగి చెడిక॥

గీ॥ పరిణయవిధికి వేగిరపాటు సనదు

హెచ్చుతగ్గెన నాజన్మ మేడ్వవలయుఁ

గన్నె కితవుగాని మనువె కట్టిపెట్టు

రాజశేఖరుమత మేమొ రాదుతెలియ॥

క॥ ప్రణయచ్చేదమునకుఁ గా

రణ మాతనిగృహిణియె, కురురాట్కులనాశం

బున కాశకుని విధంబున

వనితాసంకల్పబల మవార్యము జగతిక॥

క॥ తలిదండ్రులతలపోతకుఁ

గలగుచు నావన్నెలాడి కడకున్ నునుసి

గొలయంగ వెడలంబుచ్చెను

దెలివిం దల్లికి నసమృత్తిని విజయమునక॥

గీ॥ కినిసి కాంతమ బాలపైఁ గేకలేసె

నేను నాద్యంతమును వింటి లోననుండి

యంతఁ గొనయాసయును నంతమయ్యె నంచు

మఃఖిపీఠీపరంపరాందోళనమున॥

ప॥ మేమిర్వురము లోలోన నావలించిన యమందప్రీడాభరంబున
సెకరికొకరు తెలుపుకొనక పరితిపించుచునుంటిమి, ఒకనాటిమధ్యాహ్న
కాలంబున నెంటరిగా శయ్యాగారంబునకేగి,

గీ॥ వేల్పుబొమ్మను దర్శించి పృథ్వి నాల్లి

సరగ సద్భక్తి నిష్ఠాపురస్సరముగాఁగఁ

బ్రాన్ధనముఁజేసి లేచి యర్పణమొనర్చెఁ

గరముమోడ్పుల నామనోహరి కురంగి॥

గీ॥ భక్తవత్సలుండు భాగవతునిబోల్కిఁ

బ్రేమరసభరంబు వెల్లివిరియ

వెంటనంటియుంటి విరిబోడి నెల్లప్పుఁ

జిత్తవృత్తి మొగముచెలుపుఁ గాంచే॥

గీ॥ దేవతాచారుచిత్రేక్షణావసరముఁ

దెలిసికొని యెంటినుండె నానలపుదీవి

యనుచుఁ దఱియంగఁజనుకోర్కి యలమియున్న

నోహటించితి నెందులకోయెఱుంగ॥

మ॥ అదిప్రీడాభరమో మఱేమొ ప్రియమితా ! నాకు దుష్టేయ మ

ట్టిదశక వర్ణనఁజేయ నేకవిధపాడె బూర్వ? మాభంగినే

గదిగుమ్మంబుసమీపమంగు నిలువంగ నాకురంగాక్షియుం

బదముల్ దొట్టిల వచ్చుచుండ వికసద్భావోపభావాకృతిఁ॥
 శా॥ ఆశాబంధము తుంగును చడలి పేదైయున్న నెమ్మొముతో
 నాశాతోదరి వచ్చుచుండ నెదురై యడ్డంబుగానిల్వఁగా
 రాశీభూతవికారముల్ నెఱసె దిగ్భ్రాంతింగనఁ వేళి కా
 పాశం బల్లన నూడిజోజుఁ జెమటల్ పైఁబట్టె వామాక్షికిఁ॥

గీ॥ చిటునగవు లంతఁ గెమ్మొవిచిప్రయనదు
 ముకువు పొద నెట్టుచుండ నెమ్మొము వాంచి
 నేల రాయుచు నిలుచుటె నీలవేణి
 కామదేవునిచెఱకుసింగాణియనఁగ॥

క॥ చిరకాలముపిమ్మట నెం
 దొరువుల సమ్ముఖసమాగమోదంతం బా
 విరిబోడి విచారంబును
 మఱపించి విలాసవిభ్రమంబులఁగూర్చె॥

గీ॥ గాఢదుఃఖక ఘావృత కంఠఁడనయి
 యెదుటఁబడి బాల కేను నో రెత్తకుంటి
 నోటఁ గుక్కిఁళ్లుమింగఁ గన్నుగవచుండి
 తొరఁగె బాష్పంబు నెవమున దుఃఖివీచి॥

వ॥ అంత నాకురంగియు స్వభావసిద్ధంబుగా విచారంబు పయి
 పయిం గవియ విలాసంబులు సమసి యశ్రుకణస్వచ్ఛముక్తామణీదామ
 కంబును జొర్చుచు దయనీయకరుణారసమూర్తి సన్నిధిసేసినట్లు పొడ
 గట్టె వెండియు,

మ॥ ద్వివిధంబుల్ నయనాంబువుల్; హృదయబుద్ధీభూతదుఃఖార్తితో
 మిత్తలం బేర్చిన సుతేసంబుననె జృంభించుం డగన్ గాసె వె
 ల్లువలైపాఱిన యస్మదశ్రుకణముల్ పొల్పారె సంతోషదై
 న్యవికారంబులు రెంటికిం దగిన బాంధవ్యంబు సాధించుచుక॥

శా॥ చింతావీచిని నిల్వరించి పను లాసీచుంబు నేతెంతురం
చంత స్ఫూరక తత్తఱిపగను మోహం బీచు నిరెల్లుతో
నెంతో కష్టముమీఁద నున్నరని “యో యోకాశీ! కన్నెతుమా
యింతే నీకును నా” కటంచితను నే నేమేమొ పల్కా న్నబోకొ॥

వ॥ అంతకిరంబుఁ గొంచెమెత్తి కనుచూపుల నెక్కిపక్కకు
సారించి.

క॥ బదులాడక నిలుచుండక
పదపదమని తఱిమినట్లు పయ్యెటచెఱుగుకొ
వదనంబునందుఁ జేరిచి
గదిదాటి కురంగి దొడ్డికడకుం జనియె॥
వ॥ అంత నేను.

చ॥ “చిఱుతతనంబునుండి విలసిల్లినప్రేమముచేతఁ గన్నెనే
చిఱుతివియంగనక యట విస్తృతమానసికవృద్ధం బొరిం
బారిఁ బలుకాడ నెంత పొరపొచ్చెమునకొ బహుళిక యేగోనం
చఱిముఱితో మఱితగ దురత్యయదుఃఖదవానలంబునకొ॥

క॥ మృగ్గుచుఁ గొమ్మలనేస్తం
బెగ్గగుఁ గాలాహిస్తేహమే యుపమింపకొ
సిగింత లోన నెంచక
డగ్గతికవెట్టి యెప్పుటకుఁ బాల్పడితికొ॥

క॥ “మోహాపిశాచం బెంతటి
దాహా! హృదయాధివాస మందుచుఁ బ్రాణం
బాహారముగాఁ గొను నా
కూహంతరమేమి తోచ దోరుపుతలమే॥

ఉ॥ బాలను బల్కరించి కడవంబడె నొక్కశరత్తు; మోహద్బ

జ్ఞానమంచితాననవికాసమునం బ్రణయంపుండీనకుం
జౌల దృఢత్వ మేర్పడియు శాశ్వతనాశము కూడముట్టె నం
చాలితాంగి జేరఁజన నక్కట కల్కకవోయె నిర్దయక

గీ॥ పశ్చిమ్మటబుగఁ దనమీద బాళినాకుఁ
బొటమరింపఁ బుష్పస్త్రితూపులకు నెంత
పల్లటిల్లి మనోవ్యధఁ బట్టినామె
యెఱిగి యెట్లెగె నాచుమోహిని కురంగి॥

క॥ ప్రతిభావణమున కోడిన
మతియలమటఁ బల్కు నాచుమాట వినమికిం
గతమేమి? సమవదన
ప్రతిరుద్ధవికాలదృక్పథంపర యగుచుక॥

మ॥ అనురాగంబుచు జేంకఁజూచిన నసాధ్యంబయ్యె; మోహంబుచు
ర్ధనమాఁ గాని యొకింత కీడ్వడదు; దౌర్భాగ్యప్రభావంబుపెం
పున నిట్లుండఁ బరిస్థితుల్ గటకటా ! పుంఖానుపుంఖప్రసా
రణకందర్పనిశాతబాణవితతిం బ్రాణంబు లూటాడెడిక ”

మ॥ అని తలపోయుచు నాటిసంగతులఁబట్టి యింతదనుకఁ గురంగి
చూపినప్రేమంబు కాపట్యభూయిష్ట మైనదని దృఢంబుగా నెంచి నిశ్చే
ష్టండనై కొంతవడి నిలువంబడి యనంతరం బచ్చోటు వాసి నాశయ్యా
గారంబుఁ బ్రవేశించి సెజ్జపైఁ దపించుమైసేర్పించింతా పారావారంబునబడి
కొట్టుకొనుచు నిలువెడలకుంటి. రాత్రిముఖావసరంబగుడురాజశేఖరుండు
వలయుపనులఁ గావించికొని గృహంబునకు విచ్చేసి భార్యాసేతపాద్య
ప్రత్యక్షతపాదయుగళుండై దక్షిణ దీర్ఘికొని మండిరప్రభాణంబువెలి
పట్టున కయనోచితాననంబులోనుండ నాటిమధ్యాహ్నంబునుండి రోష
విద్యుమలతకుఁ జివురుటాకులగునేత్రంబుల నన్ను జూచుచు మాయత్త

భర్తృసాన్నిధ్యముఁ జేరియేమేము రహస్యంబుగాఁ బెద్దయుంబోద్దు
పలికె నంత నివ్వరు లేచి భోజనాగారంబుఁ బ్రవేశించిరి. నేనును వారి
తోడం గుడిచి యా రాత్రిపడుండితి.

గీ॥ శేషకడ లేచి కాల్యవర్తిష్టుండ నయి
పాపటను దిద్ది తిలకంబుఁ బట్టి వాసి
వస్త్రములఁ బాల్చుచుండ భాస్వన్మయాఖ
తరళితాత్ముండు పాంజ్వుగోడరమునవలె॥

గీ॥ అంత గదివీడి హోనికి నడుగుదేరి
యుదయపానీయమును చావుచుండ నేను
ఆవలకుదొడ్చి పేమ నేత్రాంచలముల
నెసఁగురోసంపుఁగెంపును మునుగు వెట్టి॥

ఉ॥ డగ్గటి రాజశేఖరుఁ డడంకువ నిల్చిన నన్ను జూచుచు
మొగ్గుమహాధికారమున భూమిఫలం బిలుసేరదింకఁ బో
దగ్గది నేడె నీవు త్వరితంబుగ నాపొలమూళ్ళ కంచుఁ దా
నెగ్గొడఁగూర్చి యేగె హృదయేశ్వరికా వదియించువేడుకకా॥

సీ॥ ఆజ్ఞాతిరస్కార మాత్మ జనింపమిఁ
బల్లెలపయనంబు వల్లెయంటి
నటమిఁద వెడలి శయ్యాగారమున కేను
గడుపుచుమ్మలువాట నడలియుంటిఁ
“బూర్వదినంబున ముడివడఁగ సంభావ
ణముఁగూర్చి తండ్రి కంతయువదించి
చెలిమి నెనరుల విశ్లేషంబుఁ బెరరేసి
కానివాని నెనర్చెఁగా కురంగి
యొత్త మోసగించె నంతంబునకుఁ దన

పరిణయంబుఁ జూడఁ బనికిరానో
 యూరినుండి వెడలఁ దీరుపుఁజేయించె”
 నంచు నేడ్చియుంటి నాత్మదలలి॥

న॥ ఇట్లు ను స్తరచింతాపయోనిధినిమగ్నుండవై నాటి ముని
 మాపున నచ్చు భూమకకటంబునో వెడలి యాగమనకారణంబును
 ముండిడుకొని యూహార సంఘటించుచుంటిని గాని హృదయ వేదనా
 భరంబున దినుతిండి నీరగుచుండె.

చ॥ అరయ నిరంకుశప్రభునియూన స్వదేశముఁ బాసియున్నన
 త్సురుషునిపోల్కిఁ బెట్టి విడిపోవఁ దపించెనుచాకువంబు మా
 దిరిఁ బాలమూశ్యలోన సముద్ర మనఁపరిశీల్యమానదు
 స్తరవిరహాల్పిలేకపరితాపమునం గడగండఁ గూరుచుకా॥

ఉ॥ కోటలకైతు లీయమిడిఁ గొందరవెట్టఁ దొడంగ నెట్టెటో
 దాఁటె దినంబు లిర్వది; లతాంగివివాహమహోత్సవంబు ల
 చోచ్చటఁ గొమించు మున్నెయని శోకముసత్తువఁ బీల్చుచుండడ
 బ్బాటుగఁ గమ్మవచ్చె బెజవాడపురంబుననుండి పొద్దుటకా॥

న॥ నాపుడు మాట కడ్డంబులు నెయ్యండగురామమూర్తి తద్వి
 జయవాటికాప్రేషితలేఖావిలేఖకు లెవ్వరని పృచ్ఛింప రామనామా
 నుండు పదంపడి సోపాలంభంబుగా.

క॥ తలనుండి పోకవజకును
 గిలికెను మామామయే సఖిలేఖనము
 చెలసె మనఃపద్మము లో
 ల్దొలుతన, వేఱొట వినుగుదోచె నెడంపకా॥

గీ॥ అంత మొదలిడి కొనవాడ నకట! చదువ
 నేరనైతిని లేఖాప్రణీతవాక్య

సమితిసంజన్యకరణారసప్రవాహ

ఏచికాభంగతాడనవివశుఁడనయి॥

వ॥ అనంతరంబున దానిని మెలమెల్లఁ గొనవట్టించితి.

శా॥ నాచేపట్టుట కిచ్చగింపకయె యున్నక మన్మథుం డాకురం
గీచంద్రానన, మోహరోగమును నిక్షేపించి చిత్తంబున
దేచేం జోలఁ గృశించిపోయెనట మిస్సీ ! కల్యదృశ్యాంగియై
వాచామాండ్యము కోరికించె నట సద్వైద్యుల్ విచారింపఁగన్॥

వ॥ వివాహప్రయత్నంబులన్ని యుఁ గొనసాగింపక విరమించిరింట
మతియును.

ఉ॥ కాయకజాడ్యకారణము గాంచే మనోవృథ యంచు, మంబులక
వేయుచు, బ్రాణభీతిఁ గని వెజ్జుట గాచుచునొండ “మోహనా!
యేయెడ? నిన్ను గాంచఁగ నదృష్టములేదిక నా”టంచుఁదాఁ
గూయిడెనట మోహవినిగూఢరఁ బల్కఁజుఁగల్గఁచిపులన్॥

శా॥ “మోహనాత్పాదితమాదరంపజడతాభోగంబుచే బట్టెడ
నాహారంబును నంజీకుండె, నీకఁ బ్రాణాపాయసూచజ్జన
వ్యాహారంబులు దుదడించె బయలుబై వచ్చి శీఘ్రంబునక
నాహేమాంగిని ముద్దుతల్లి లతఁకూనం జూడు మేకాత్తజన్॥”

క॥ అనియుండుదుఃఖ లేఖను

గనుగొని కడువెచ్చుమార్చి కాయపు లోయం

గిన గన్నీర్వెట్టితి నే

మనిసెప్పును నాటిమానసాందోళనమున్॥

గీ॥ పెండ్లిమాట తలంపులోఁ బ్రేగొనంగ

లేదు; మానసంబునడువీదియంద

వ్యాకులాభీలవిషయ ముత్తాడఁజొచ్చె

దోచేకచరించు దుర్యోగధుర్యుఁ బోలె॥

మ॥ “తనచేపట్టంగ నోచకుడినను నేత్రద్వంద్వసంతోషకా
రణసంప్రేక్షణభాగ్య మెప్పుడయినం బ్రాప్తిపదే దానికెం
దును నడ్డుకులు లేవటంచుఁ దలఁపక దుర్దైవ మిమ్మాడ్కియ
య్యెను నీకడసానిచూపిడఁ గురంగీ! యెంచితోలేదొకో॥

గీ॥ అల్లనాఁ డేను నిన్నుశయ్యాగృహంబు
ముంగిటనునిల్చి బహుశమోముహ్యమాన
మానసంబున నినుమంత మాటలాడఁ
గోపమునబోతి వనుకొంటిఁ గుండరదన ! ॥

శా॥ ఆపై నెంతగ నొచ్చికొంటినో కురంగాక్షి ! యెఱింగింపఁగా
నోవం జుమ్మి భవన్మనోనిబిడమోహాత్యేకరాగంబులా
క్షేపింపం దలకొంటి నిన్నిదినముల్ శ్రీగంధసద్వాసనా
వ్యాపానోపమమంజుమోహ మని తోఁపక లేదు నాకత్పడే॥”

క॥ అని నానావిధములుగా
నరునయరహిరోత్కటార్తి యజ్ఞాకులవె
ట్టిన గాల్నిలవక సాయం
తనశకటంబుననె దిగితి నగరమునందుఁ॥

న॥ అప్పుడు పేరెమువాఱుతురంగశకటంబులోఁ జేసి తద్దృహ
బహిర్వారంబు చేరి పరీక్షాఫలంబెఱుంగఁ దొట్టువడు విద్యార్థికింగల
యాతురముతో వెజ్జనాన నిశ్శబ్దంబైయున్న బాలికాశయనాగారంబు
లోనికిం బ్రవేశించితి నంత మామామయగురాజశేఖరుండును దత్పా
ర్వాసీనయయినకాంతమయు నన్నుఁ జేరి ముమ్మరంబగుప్రేమంబున
గాఢాలింగనంబుఁ గావించికొని కన్నీరుమున్నీరుగాఁ దొరగ “నాయనా!
ఓ ట్లావత్సముద్రీవధ్యంబున మునిగియుంటిమి. సీరాకృత నిరీక్షించు

చుంటి"మని కూర్చుండఁజెట్టి పాద్యపానీయము లొసంగి తత్తనయా
 రోగంబు వానుపూర్వి నుడిచి—నొక్కినెక్కి వ్యాధికారణంబునుగూర్చి
 వృచ్చింతు మేనమామతోడి పాణిగ్రహణంబు తన కనంగీకారమనియు
 రామమోహనునిసామే వాసింతుననియుఁ దద్విఘ్నప్రయత్నంబే
 మర్భరమనోవ్యాధికిని దినక్రియాయంతరేరశోషణాదివికారంబులకును
 మూలదుంప యనియు హీనదీనస్వరంబున వెలిఁబుచ్చుట—మొదలుగాఁగల
 కథావిధానంబును నిరవశేషంబుగా స్పష్టీకరించి వెండియు.

గీ॥ ఉడుకునీరంబకంబుల నురలుచుండ

నడ్డువెట్టఁగలేక పోరాడుచున్న

నన్ను గొంపోయి తెలివిపోనున్న సాదు

ప్రియకురంగకీజూపిరి పీడ్చి మునుఁగు॥

ఉ॥ వేఁగగుకుంటిరెప్పలను విచ్చి నిమేషము పాఱజూచిహృ

ద్యేగముతోడఁ బోల్చి కొని వెంటనె సంభరితప్రమోదనా

భోగమహాసముద్రమున మునుకతంబునఁ గన్నుమోడ్చెన

ష్టే గళితంబులొచు మడుగెత్తె వినిర్మలబాష్పబిందువుల్॥

మ॥ బహుళవ్యాధినిపీడ్యమీన కిటు కన్పట్టంగఁ దోడ్తో ముహు

ర్ముహురుస్మిలితనేత్రోవీక్షణకతంబున్ నిండినీరంభ్రమై

లహరింబోలి స్రవింతు నశువులు చెల్లంబో! నిరోధింపదు

ర్వహారాగంబున నెట్లో చూడఁదొడఁగెన్ వామాక్షి యుత్కంఠయై॥

గీ॥ కొన్నినిముసంబు లిట్లుండ "నెన్నఁడీవు

వచ్చినాడ విప్పటికీ గన్పడితి నెక్కి"

యనుచుఁ దలఁద్రొప్పి పార్శ్వస్థులైన తల్లి

దండులను జూచి సిగ్గున దలనువాంచె॥

వ॥ అయ్యది చిత్తంబునగ్రహించి మా కన్యోన్యసంభాషణంబు

నకు వెరవుఁ గల్పింప గదిమీడి మాయత్తమామ లిప్పురును లోనికింజనఁ
గనాటంబు నోరవాకిలిగాఁ జేసి నాపాణసమానను సమీపించి మోహ
దుఃఖసంభ్రమంబు లుల్లంబున మఱ్ఱిగొన శరీరస్పర్శనుఖం బనుభవిం
చితి నప్పుడు.

శా॥ ఆనందంబున గన్నుమూతవడె బ్రహ్మధ్యానికిం బోలె నా
పై నస్మద్వివశాక్షిపద్మదళముల్ వ్యాకోచముం బొందుచో
దీనాశ్రయ్యతిగల్గె గీష్మమున దృష్టి నీరు గోలం దగ్గ
మేనం దేహికి స్వేదపూరకణముల్ మేకొన్నచందంబున॥

మ॥ భగవంతుండుఁ దదీయభక్తుఁడు ముఖాబ్జపేక్షణానంద మూ
నుగతిక మేము లసత్సమోదరసమందుక మున్న దత్సూర్వ మొం
దఁగలేనట్టి రవంతస్వస్థతఁ గనెం దన్వంగి యావెన్నలే
చి గతాన్యోన్యసమాగమప్రకటవిశ్లేషంబు మాటాడుచు॥

గీ॥ “గాఢతాపంబు తలమున్నగ జనింప
నూతడఁగలేక కన్నీరు నోడ్చుచుండ
మనకెఱుక లేక మాయన్తు కలుటఁజూచి
బోలులని బైటచెఱుగు మోమున దగిల్చి॥

ఉ॥ అలలియకాని పేమ మురియాడుకతంబునఁ గాదు మోహనా !
యింత యెఱుంగలేవు; నిజ మియ్యది నమ్ముమా, పెంచుచుంటి దు
ర్గాంతమనోబద్ధనిశితప్రణయంబను మావిమోక న
త్యంతము నే భవద్బదనదర్శనమోదరసప్రధారల॥

క॥ అని యల్లన వెయ్యముతీ
పున దా హృదయానురాగమోహంబుల వి
స్మయ నుందరి దీనస్వర
మెనయుచు మురిపెంపుముద్దు లిడి చెక్కిళ్ళ॥

వ॥ పదంపడి యేమేమొ పల్కాడుకొనుచుఁ దజ్జనసిజనకు
లిర్వరును గవాటంబుఁ దీసి గదిం బ్రవేశించి “నాయనా! మోహనా!
ఏతద్దూరవస్థ కంతకును స్వయంకృతాపరాధమే కారణంబు. మీ కిర్వు
రకు ననావశ్యకవియోగంబుఁ గల్గింపకున్న నింత చేటు వాట్లెల్లదు.
ఇంక నీప్రాణసమానయు మా కేకాత్మజయు నైన యీ కురంగికిని
నీకును బాణిగ్రహణమహూత్సవం బీకష్టంబు గడచినమోడఁ గానిం
తుము ఊమింపు”మని యిద్దఱును బలుకఁ బెద్దలచైన్యంబుఁ జూచి
నేనును గంటదడివెట్టి వాఁడ ననున యిచ్చితి. నాయర్థాంగి కానెంచిన
యాకన్నియ పరుండియుండి వారివాక్యంబు లాకన్ఠించి యానందముచేఁ
గలిగిన యపరిమితవర్ణనాతీతమనస్సంభ్రమంబున నోలాడుచుండు నవస
రంబున నాత్మకార్యనిర్వహణార్థం బిండ్ల కరిగిన వైద్యులును స్నేహితు
లును మరలివచ్చి చూచి.

క॥ అబ్బాలిక కింతకు మును

బ్రబ్బినదుర్వ్యాధి డిందుపడుచుఁ దెల్విక

డబ్బాటుగ నమకూర్పుట

యబ్బుర మనుచు ననుమాన మందిరిలోనక॥

వ॥ ఇట్లనుకొనుచుండ నిహాసారవశ్యంబునఁబోలెఁ గనుమూ
సియుండి కొంతకాలం బయిన వెనుక, నమితదుర్బలగాత్రియయిన యా
యబల ప్రియసందర్శనానందంబుచేతను బైవెచ్చు తలిదండ్రులు, తమవివా
హంబున కిచ్చగించుటచే నొక్కమాటుగాఁ గలిగినయానందపారవశ్యం
బుచేతను గాఁబోలు భీషగ్వరుల యనుమానంబుల వెన్నంటి సంబంధ
రహితప్రలాపంబులు నుడువుచుండఁ దెలివికోల్పాటుశంకచే నింట గోలు
గోలు మను నేడ్పుటెలుంగులు మిన్నముటె. రోగంబు క్రమక్రమంబు
గా ముదిరి భేషజానివ ర్తమానమై యుండఁ నొక దుస్సంస్కృతవైద్యులయ

చే గఘంబు కుత్తుక కెగదట్టినప్పుడు.

మ॥ అతితాపంబున నుండి తొల్లి కడ కొయ్యక శాంతమై పూర్ణహృ
ద్గతరాగంబు వెలార్చి చూపఱకు మోదం బిచ్చుచుండంగ నా
యతదుష్కాలమహత్ప్రతత్వమున నస్తాంభోధిమజ్జదీప
స్పతిబింబంబు వితాన పః! యసువులం బాసె గురంగాక్షియక॥

క॥ అని ధారాపాతముగా
గ నిమిలన్నేత్రయ్యగృకమునకొసరివియి
చినబాష్పంబుల నుడుపుచు
దననెయ్యని గూర్చి యితడు తగఁ బల్కాడె॥

గీ॥ “రాదు మాటాడ నాకు శ్రీరామమూర్తి
'యింక; నటమీఁద నెంత విస్తృతము గాఁగ
మదిని మరపిల్లినా నె యామాలచైవ
మతులసాఖ్యసంతాపదాయకుడె యెఱుఁగు॥

క॥ ఆవుడు మంచును నేడుః
ఖావేశముగుబ్బటిల్లఁబ్రోవోక్కొమణం
బావేశఁగరంబేష్టితిఁ
గేవలడింభకునిమాడ్కిఁ గిందఁ బొరలుచుక॥

క॥ ధ్యానోచ్చస్థితిచే బి
హ్మనందావస్థకరణి నలమట పైమె
ట్టూనక వేసరి చెయువుల
మానుచు మూర్ఛానిబధ్యమానుడ నయితక॥

గీ॥ బాధదుర్భరతరదుర్నివార్యదుఃఖ
కలుషితస్వాతుఁ దంపతులవిశేష
యత్నములఁ దెల్పిరాఁ దదనంతరమున

బడలువడ నేడ్చితిని గళేబరము పైని॥

“అకట! సజీవయై నపుడె యీ లలితాంగిని డాసి చిత్తపూర్వకముగ మోహవీక్షణపరంపరఁదాల్చుచుఁ బల్కరింపలేదొకదినమైన సిగ్గ నెడు నెక్కుపిశాచము నన్నుబట్టఁ గట్టకడకు బాలదాఁటినయెడన్ నునుస్సిగ్గును వీడి పొక్కితిన్॥

నా మనోహరి నా మోహనప్రీతిక

నాదుప్రాణంబు నాజీవితప్రమోద

నా వలపుదీవి నాముద్దు నాకురంగి

నాతె దివి నన్ను జీవచ్ఛవం బొనర్చి॥

పరకర్మల మామామ యధికదీక్ష

సంతతస్యంధ నేత్రబాష్పములలోన

దొప్పదోఁగుచునె ముగించె.దుహిత కవియె

కొంతవఱకైన శాంతిఁ జేకూర్చుకతన॥

అదిన మాదిగాగ హృదయాంతరవిస్తృతశోక సాగరం

బీదగలేక, యావిషయమే మఱవన్ ధృతియింతలేక యెంత

కీ దురవస్థ కగ్గమయితిగడి యన్నముఁ బోదు లోని కు

న్నాదదశాంతరం బొడలునా యనిసందియ మగ్గలించెడిన్॥”

వ॥ అని యనేకభుగ్గులఁ బురపుర విలపించె.

1 అటుపయి రామమూర్తియు “వయస్య! పురాతనకర్మకార్యసం

ఘటననిరోధ మేరికిని గాదు, నలాదులవంటివారికే

చటులమహర్తి తప్పదు భృశంబుకలంగకు మేడ్చి లాభ మె

న్నఁటికిని లేదు చేడ్పడు మనుబును నూల్కొనఁజేయు మోషికన్॥

ఇంతకు నీదుకథ విషా

